

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

НГУЄН АНЬ ТУАН

УДК 342.8.005 (477) (597)

**ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ВИБОРИ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ
В УКРАЇНІ ТА СОЦІАЛІСТИЧНІЙ РЕСПУБЛІЦІ В'ЄТНАМ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ**

Спеціальність: 12.00.02 – конституційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент
БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович,
Одеська національна юридична академія,
професор кафедри міжнародного права та
міжнародних відносин

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **ФРИЦЬКИЙ Олег Федорович**,
Національна академія внутрішніх справ України, професор
кафедри конституційного права

кандидат юридичних наук, доцент **КРИЛОВ Юрій Васильович**,
Українська академія зв'язку Державного комітету інформатизації та зв'язку
України, м. Одеса, професор кафедри політології

Провідна організація: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН
України, відділ конституційного права, проблем законотворчості і місцевого
самоврядування, м. Київ

Захист відбудеться "21" *жовтня* 2000 року о *10* годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий "22" *жовтня* 2000 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради *Маш* Г.І. ЧАНИШЕВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Темою дисертаційного дослідження виступає законодавство про вибори представницьких органів України і Соціалістичної Республіки В'єтнам (далі: СРВ).

Вибір об'єкта дослідження пояснюється тим, що зовсім недавно обидві держави входили у світову систему соціалізму і мали однотайні алгоритми в оцінці політичних, економічних і правових реалій. Після розпаду цієї системи кожна з них пішла своїм історичним шляхом. Однак у теперішній час і в Україні й у СРВ відбуваються могутні процеси політичної реновації суспільства, викликані переходом до ринкової економіки. У цих умовах особливе значення набули питання вдосконалення конституційного законодавства, що привело до прийняття в цих країнах нових конституцій, а також питання вдосконалення і реалізації виборчого законодавства, регламентуючого порядок формування виборчих представницьких органів.

Використання терміна "представницькі органи" в дисертації, незважаючи на певні протиріччя в законодавстві, уявляється обґрунтованим. Дійсно, якщо ст. 83 Конституції СРВ закріплює правовий статус Національних Зборів як вищого представницького органу народу, то ст. 75 Конституції України визначає Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган в державі. Незважаючи на ці розбіжності, автор є прихильником позиції, згідно з якою правова природа парламенту полягає в його представницькому характері.

Протягом досить тривалого часу (в умовах радянської виборчої системи) інституту виборчого права і виборчому законодавству як у практиці державного будівництва, так і в науці державного права, не призначалося достатньо уваги. З одного боку, сфера виборчих суспільних відносин взагалі не мала юридичної регламентації, з другого – навіть в умовах нормативного регулювання неможливо було говорити про самостійну систему виборчого законодавства. Показово, що навіть формально системи певних законів однієї галузі, об'єднаних спеціальним предметом правового регулювання, не було. Пріоритетним джерелом норм виборчого права виступали Конституція СРСР і Конституція УРСР з їхньою досить широкою регламентацією принципів виборчого права, виборчих прав громадян, інших принципів проведення виборів.

Разом з тим законодавець здійснював детальну правову регламентацію виборів не шляхом прийняття спеціальних виборчих законів, а за допомогою прийняття спеціальних інструкцій (20-30-і роки) і положень (30-70-і роки). Зміни такого становища намітилися після прийняття Конституції СРСР 1977 року і Конституції УРСР 1978 року, у відповідності до яких правове

регулювання виборів в органи державної влади УРСР почало здійснюватися на основі законів УРСР. Слід також відзначити, що довгі роки у радянській юридичній науці виборче право розглядалося не як однозначне суб'єктивне право кожного окремого громадянина, а, по суті, одночасно як і його обов'язок перед державою (з позицій обов'язкової участі у виборах і визначення результатів голосування).

Процеси становлення системи виборчого права як визнаного у світі демократичного інституту контролю і оновлення державної влади і місцевого самоврядування і виборчого законодавства, що містить в собі ряд спеціальних виборчих законів, інших законодавчих і нормативно-правових актів, норми яких безпосередньо впливають на процеси інституціоналізації виборів, спрямованих на здійснення громадянами виборчого права з метою формування представницьких органів держави і місцевого самоврядування, прямо пов'язані з набуттям Україною державної незалежності.

Становлення В'єтнаму як незалежної держави пов'язано з представницькою демократією. Слід відзначити, що інститут виборчого права, як і самі вибори, є для В'єтнаму порівняно новим правовим і політичним інститутами. Східна історично-правова традиція здійснення державної влади і формування її інститутів, заснована на одноособовій волі правителя, не припускає участі у цьому процесі широких народних мас. Крім того, до кінця другої світової війни майже в усіх колоніях були відсутні будь-які виборчі органи.

Ставши на шлях будівництва демократичної державності та під впливом насамперед досвіду СРСР, В'єтнам сприйняв цей важливіший демократичний інститут, становлення і розвиток якого відбувалися в руслі конституційного будівництва. Перші вибори в Національні Збори Демократичної Республіки В'єтнам (далі: ДРВ) було проведено 6 січня 1946 р., одразу після проголошення демократичної республіки, створеної в результаті всенародного збройного повстання 19 серпня 1945 р. Національні Збори першого скликання в 1960 р. прийняли виборчий закон і рішення про проведення нових виборів, але з огляду на категоричну відмову південнов'єтнамської влади від проведення загальних виборів правовий акт і рішення не було реалізовано. Вибори в Національні Збори ДРВ другого скликання було проведено в 1960 р. лише на території Північного В'єтнаму на основі Конституції 1959 р. і згаданого вище виборчого закону. Новий виборчий закон (вже СРВ) було прийнято на сьомій сесії Національних Зборів шостого скликання 20 грудня 1980 р. на основі Конституції СРВ, прийнятої 18 грудня 1980 р., розробленої з урахуванням радянського конституційного досвіду. Вона закріпила "велику перемогу, одержану в результаті довгої й упорної боротьби в'єтнамського народу" і була "втіленням політичного курсу, виробленого IV і V з'їздами Комуністичної

партії В'єтнаму, на створення незалежної, єдиної, миролюбної держави". Розробка і прийняття Закону СРВ "Про вибори депутатів Національних Зборів СРВ" у 1997 р. було викликано прийняттям нової Конституції СРВ 1992 р., яка мала метою динамічне поновлення інститутів держави і суспільства та їх модифікацію стосовно до реалій, що склалися. Саме у виборчому законі 1997 р., як уявляється, знайшли своє найбільш повне закріплення всі демократичні досягнення в'єтнамської держави у сфері народовладдя.

Теоретичною базою дослідження були праці вчених України, які досліджували проблеми безпосередньої демократії, народовладдя і, зокрема, різні аспекти правового регулювання виборів, дії виборчого законодавства, – В.Д. Бабкіна, М.О. Баймуратова, Ф.Г. Бурчака, І.П. Бутка, Р.К. Давидова, В.М. Кампо, М.І. Козюбра, В.В. Конейчикова, М.І. Корнієнка, Л.Т. Кривенко, М.І. Малишка, П.Ф. Мартиненка, В.В. Медведчука, В.Ф. Мелашенка, О.М. Мироненка, Г.О. Мурашина, Н.Р. Нижник, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабиновича, А.О. Селиванова, В.Ф. Сіренка, М.І. Ставнійчук, А.П. Таранова, В.Я. Тація, Є.А. Тихонової, Ю.М. Тодики, О.Ф. Фрицького, В.В. Цветкова, М.В. Цвіка, П.Ф. Чалого, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемпученка, Н.Г. Шукліної, Л.П. Юзькова, О.І. Юшика, В.Д. Яворського та ін., а також різні питання реалізації безпосередньої демократії у радянський і сучасний період, які розглядалися у роботах таких зарубіжних вчених, як С.А. Авак'ян, Г.В. Барабашев, А.О. Безуглов, В.І. Васильєв, Ю.О. Веденєєв, М.В. Вітрук, О.А. Вишняков, В.Д. Воеводін, Д.Л. Златопольський, А.І. Ковлер, В.Ф. Коток, С.С. Кравчук, О.О. Кутафін, Й.Д. Левін, О.М. Лучин, В.І. Лисенко, В.В. Маклаков, М.М. Марченко, Н.О. Михальова, А.О. Мішин, О.Є. Постніков, А.Я. Слива, І.Є. Фарбер, В.Є. Чиркін, М.А. Шафір, К.Ф. Шеремет та ін.

Слід відзначити, що в СРВ дуже слабо розвинена наука конституційного права і коло вчених, які досліджують його проблеми, у тому числі виборчого права, вельми невелике. До них можна віднести Ву Мао, Ву Хонг Аня, Нгуєн Данг Зунг, Нгуєна Дінг Лока, Нго Ван Тхеу, Хоанг Ван Хао, Хоанг Тхі Нган, Фунга Ван Тіу. Багато з їхніх праць, зокрема присвячених проблемам становлення виборчого права і реалізації виборчого законодавства, носять дуже заідеологізований, а інколи і відверто пропагандистський характер. Разом з тим вони дозволяють визначити основні підходи до дослідження виборчого права і виборчого законодавства СРВ, а також дати оцінку існуючих проблем, що є вельми цінним під час порівняльного дослідження.

Джерело дослідження складають Конституції України і Соціалістичної Республіки В'єтнам, спеціальні виборчі закони, конституційні й інші закони України і СРВ, підзаконні нормативно-правові акти двох країн, а також міжнародно-правові акти, конституції зарубіжних держав та їхнє законодавство про вибори.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Юридичного інституту Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова і є складовою частиною загальної науково-дослідницької роботи Одеської національної юридичної академії на тему "Актуальні проблеми становлення демократичної, соціальної, правової держави у відповідності до вимог Конституції України".

Мета і задачі дослідження:

- постановка і вирішення соціальних і правових проблем становлення і розвитку виборчого права і виборчого законодавства про вибори представницьких органів у конституційному праві та конституційному законодавстві сучасних України і СРВ;

- розгляд об'єктивних закономірностей, що сприяють закріпленню виборчого права і виборчого законодавства як інститутів конституційного права і конституційного законодавства України і СРВ;

- порівняльний аналіз нормативно-правової регламентації виборчого процесу в конституційному законодавстві України і СРВ;

- аналіз і розгляд проблем призначення і організації парламентських виборів і виборів депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях, а також їх проведення і визнання повноважень депутатів у виборчому законодавстві України і СРВ;

- узагальнення досвіду виборчого законодавства сучасних держав з проведення парламентських виборів і виборів депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях (вибори органів місцевого самоврядування, вибори депутатів місцевих органів державної влади);

- визначення відповідності норм виборчого законодавства про вибори представницьких органів України і СРВ до міжнародних стандартів правової регламентації, підготовки і проведення різних видів виборів;

- розробка пропозицій з удосконалення виборчого законодавства про вибори представницьких органів України і СРВ з метою підвищення рівня його нормативної регламентації, створення механізмів реалізації процесуальних норм, розширення демократичної бази участі у виборчому процесі його різних суб'єктів і учасників, а також рекомендацій з підвищення якості такої роботи.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються в процесі нормативно-правового забезпечення виборів представницьких органів в Україні та СРВ.

Предметом дисертаційного дослідження виступають теоретичні та практичні питання нормативно-правового регулювання виборів у представницькі органи України і СРВ у контексті порівняльного дослідження профільного виборчого законодавства двох держав.

Методологічними основами дисертації є принципи, методи і способи, які

забезпечують вірогідність знань і рішення поставлених перед дослідником завдань і цілей. Автор виходить з комплексного розуміння основних методів дослідження і застосовує, по-перше, загальнонаукові – системний, структурно-функціональний, формально-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний; по-друге, ряд загальнофілософських методів – діалектичний і принцип історизму; по-третє, спеціальні – формально-юридичний, політологічний, статистичний, особливо виділяючи серед них порівняльно-правовий метод, що є основним у компаративному дослідженні.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що в науці конституційного права України і СРВ в рамках єдиного комплексного і цілісного дослідження здійснена спроба системного аналізу нормативно-правового регулювання виборів представницьких органів України і СРВ у їх порівнянні. В роботі обгрунтована постановка питання про необхідність модифікації деяких важливих і суттєвих положень виборчого законодавства про вибори представницьких органів України і СРВ у контексті їх відповідності до світової виборчої практики держав; пропонувані рекомендації з удосконалення нормативно-правового регулювання у цій сфері. Новизна дослідження полягає також в аналізі проблеми на рівні взаємодії правових систем двох держав. Все це дозволяє автору сформулювати і обгрунтувати основні положення, які відображають новизну дослідження і особистий вклад здобувача в дослідження проблеми. У роботі використані ідеї М.О. Баймуратова, які знайшли відбиття у спільних публікаціях з дисертантом.

Наукова новизна знаходить відображення у таких положеннях, які виносяться на захист:

- при системному аналізі виборчого права як сукупності правових норм і виборчого законодавства як сукупності нормативно-правових актів, що формалізують порядок реалізації виборчого права, визначається і обгрунтовується їхнє суттєве значення для правового забезпечення і легітимності народного представництва як обов'язкової умови конституювання демократичної та правової державності;

- науково-теоретичний аналіз категорії “виборчий процес” дозволив дійти висновку про його соціально-політичну і правову значимість у прагматичному здійсненні представницької демократії. Вона не може здійснитися поза процесуально-процедурних форм, що забезпечують через систему виборчих правовідносин можливість прямої участі громадянина в управлінні державою за допомогою вибору між різними кандидатами і виборчими об'єднаннями, які претендують на проведення протягом визначеного в законі терміну державної політики;

- аргументований нормативно-правовими актами висновок про досить повне й адекватне відбиття і закріплення у виборчому законодавстві України і

СРВ міжнародно-правових стандартів свідчить про їхню прихильність до міжнародно-правових норм, які прийняті світовим товариством і регіональними інституціями держав з питань забезпечення справжнього народовладдя і становлення демократичної державності;

- порівняльно-правова характеристика законодавства про вибори і порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання виборів представницьких органів України і СРВ свідчить про схожість і суттєві відмінності нормативно-правової регламентації цього важливішого конституційно-правового інституту, що являє собою механізм здійснення народовладдя в демократичній державі;

- пропозиції з удосконалення конституційного законодавства України і СРВ, регламентуючого вибори представницьких органів, і рекомендації з розширення використання демократичних форм взаємовідносин між суб'єктами і учасниками виборчого процесу в виборчому праві України і СРВ, насамперед у сфері забезпечення рівного виборчого права, зменшення бюрократизму при висуванні кандидатів у депутати в Україні та СРВ, а також забезпечення принципу всезагального виборчого права, широких можливостей і розширення прав суб'єктів передвиборчої агітації, введення інститутів довірених осіб і міжнародних спостерігачів у виборче законодавство СРВ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що висновки, пропозиції та рекомендації дисертанта є певним вкладом у теорію і практику конституційного права України і СРВ, придатні для використання в:

а) законопроектній і нормотворчій роботі – для подальшого удосконалення законодавства про вибори представницьких органів України і СРВ і нормативно-правового регулювання у цій сфері;

б) правозастосувальній діяльності – у процесі організаційно-правового забезпечення діяльності державних органів та інших суб'єктів конституційного права України і СРВ, що беруть участь в організації та проведенні різних видів виборів;

в) науково-дослідницькій роботі – для подальшої розробки теоретичних аспектів удосконалення виборчого права і виборчого законодавства України і СРВ;

г) навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін “Конституційне право України”, “Державне право В’єтнаму”, “Конституційне право зарубіжних держав”.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі конституційного права Одеської національної юридичної академії, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу академії, у процесі правового навчання на базі

в'єтнамських земляцтв в Одесі та інших містах України.

Дисертант виступив з науковими повідомленнями на республіканській науково-практичній конференції "Культурно-історичні, соціальні і правові аспекти становлення державності в Україні" (Одеса, 1996 р.) і на міжнародній науковій конференції молодих юристів "Майбутнє правової системи України" (Київ, 1996 р.).

Теоретичні напрацювання автора використовуються в навчальному процесі при викладанні курсу "Конституційне право України" в Одеській державній юридичній академії й Одеському інституті внутрішніх справ, зокрема при викладанні лекційного курсу і проведенні семінарських занять за темами: "Конституційний устрій України", "Виборче право України".

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладені в двох статтях у наукових журналах і трьох статтях у збірниках наукових робіт, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт, загальним обсягом 1,7 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Структура складається з вступу, трьох розділів, які поділені на вісім підрозділів, висновків і списку використаної літератури (195 джерел на 17 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 190 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 "Виборче право як інститут конституційного права" складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1. "Роль виборчого права і виборчого законодавства у забезпеченні народного представництва" досліджуються правове визначення терміна "вибори" і його соціально-політичне значення в процесі формування органів різних рівнів публічної влади. Аналізуючи різні підходи до визначення виборів як інституціонального способу формування публічної влади, автор доходить висновку про те, що вибори легітимують владу – за допомогою їх народ не тільки визначає своїх представників, наділяючи їх мандатом на здійснення своїх суверенних прав, але таким чином реалізується й одне з важливіших прав людини і громадянина. Звідси автор доходить висновку про важливішу конституюючу роль виборів у житті держави.

Регламентация виборів здійснюється за допомогою виборчого права. Розглядаючи виборче право як одне "з фундаментальних у системі інститутів політичної демократії" (В. Григор'єв), автор аналізує його у двох значеннях: об'єктивному – як систему конституційно-правових норм, регулюючих суспільні відносини, пов'язані чи виникаючі у зв'язку з виборами органів держави і місцевого самоврядування; і суб'єктивному – як гарантовану громадянину державою можливість брати участь у таких виборах.

Об'єктивне виборче право досліджується як комплексне правове явище,

яке не має єдиного доктринального визначення. Деякі вчені (В.О. Михальов) розглядають його з регулятивних (матеріальних) позицій як “систему правових норм, регулюючих суспільні відносини, пов’язані з виборами”, включаючи в нього “юридичні норми, які закріплюють принципи, порядок організації та проведення виборів” (Н.О. Михальова), інші (В.В. Маклаков) розуміють сферу дії виборчого права як процедуру виборів “від визнання за громадянином або підданим права голосувати до оголошення остаточних підсумків”. Автор є прихильником більш широкого розуміння виборчого права, відповідно до якого його предметом виступають суспільні відносини, пов’язані з виборами, в яких прямо або посередньо беруть участь громадяни, що передбачає наявність у виборчому праві як матеріальних, так і процесуальних правових норм, а також взаємозв’язок і взаємодію між ними.

Розглядаючи суб’єктивне виборче право як комплекс конкретних прав особи, автор виділяє серед них активне і пасивне виборче право.

Порядок і правила проведення виборів закріплюються в джерелах виборчого права. Систему джерел виборчого права складають всі джерела конституційного права, в яких містяться виборчо-правові норми. У своїй сукупності профільні нормативно-правові акти складають виборче законодавство. Досліджуючи предмет правового регулювання виборчого законодавства, автор відзначає широке коло суспільних відносин, що входять до нього, виникаючих у процесі призначення й організації виборів, що обумовлює різноманітність нормативно-правових актів, які складають виборче законодавство. Аналізуючи такі акти, автор відзначає особливе місце у виборчому законодавстві конституцій держав, які не тільки містять основні засади виборчого права, але й мають конституююче значення для всього виборчого законодавства конкретної країни. Розглядаються спеціальні нормативні акти, що детально регламентують процедуру виборів – виборчі закони, особливості їх формального виявлення в різних країнах (виборчі закони, кодекси). На основі класифікації джерел виборчого права, запропонованої Р.Х. Вале (Коста-Ріка), визначається роль і значення інших нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу і входять у виборче законодавство різних держав. Досліджуючи тенденцію розширення кола джерел виборчого законодавства, автор доходить висновку про вплив на її формування процесів розвитку державності та вдосконалення політичної демократії, в результаті чого у таке коло входять нормативно-правові акти виконавчої влади, що приймаються в ординарних умовах з питань забезпечення проведення виборів, рішення судової влади, зокрема органів конституційної юстиції, які приймаються з питань тлумачення норм виборчого законодавства, роз’яснення виборчих комісій по порядку застосування виборчого законодавства. Розширяють правову базу виборчого законодавства рішення

органів суду, що застосовуються у конкретних справах про порушення виборчих прав конкретних громадян і виборчих законів.

Здійснюючи тлумачення поняття “вибори” у вузькому аспекті як голосування громадян, які проживають на відповідній території, за кандидатурами, висунутими у склад представницького органу або на заміщення певної посади, і в широкому смислі слова, коли йдеться про “технологію” виборів – регламентацію самого процесу організації та проведення голосування, автор визначає основну суть виборчого законодавства у нормативно-правовому регулюванні підготовки і проведення виборів і доходить висновку про те, що при тлумаченні виборів у різних аспектах вони мають потребу в чіткій і жорсткій правовій регламентації за допомогою прийняття законодавцем нормативно-правових актів.

У підрозділі 1.2. “Види виборчих систем” аналізуються різні підходи до визначення виборчих систем та їх регламентація у виборчому законодавстві держав.

Процедура і підбиття підсумків виборів, що проводяться відповідно до виборчого законодавства держави, приводять до необхідності визначення і законодавчого закріплення виборчої системи. У конституційному праві спостерігається неоднозначне тлумачення поняття “виборча система”. Його розуміють у суцільно функціональному аспекті як “встановлений законом або іншим нормативним актом спосіб визначення результатів голосування і порядок розподілу мандатів між партіями” (А.Г. Орлов), або дидактично як “сукупність установлених законом правил, принципів і критеріїв, за допомогою яких визначаються результати голосування” (А.О. Мішкін), або з юридичної точки зору як “спосіб визначення результатів голосування” (В.В. Маклаков).

Проаналізувавши доктринальні позиції, автор доходить висновку, що в них знаходять відбиття всього один загально визнаний критерій, який дає назву самій виборчій системі – метод (принцип) розподілу депутатських мандатів, і констатує, що розуміння виборчої системи не може бути цим обмежене, тому що сам принцип розподілу мандатів за результатами голосування не здатний розкрити її повною мірою. Тому він вважає обґрунтованою позицію тих авторів, котрі розуміють термін “виборча система” у двох значеннях – широкому і вузькому.

Якщо поняття виборчої системи у вузькому смислі (як порядку визначення результатів виборів) зводить розуміння цього важливішого політико-правового інституту до техніко-процедурних норм (А.В. Зінов'єв), то тлумачення виборчої системи у широкому смислі як упорядкованих суспільних відносин, що пов'язані з виборами органів публічної влади і складають порядок виборів (В.В. Маклаков), розкриває не тільки соціально-правову значимість виборчої системи, але також і системність суспільних відносин, виникаючих у період

проведення виборів, і визначення їхніх результатів. Тому автор відзначає, що не зважаючи на те, що той або інший спосіб розподілу мандатів як керівний принцип виборчої системи справедливо покладається в основу розуміння виборчої системи, з цього способу (принципу) не випливає значення про пов'язані з ним елементи, без яких неможливо зрозуміти й оцінити будь яку виборчу систему.

Досліджуючи класифікацію виборчих систем, автор виділяє мажоритарну, пропорційну і змішану виборчі системи. Розглядаючи особливості кожної з них та їх застосування в різних країнах, автор доходить висновку, що одні й ті самі елементи виборчого процесу можуть бути властиві різним виборчим системам і по-різному впливати в кожній системі на підрахунок голосів і підсумковий розподіл мандатів, значно впливаючи при своїй видозміні навіть в рамках однієї виборчої системи.

Приділивши стосовно предмета дослідження основну увагу аналізу мажоритарної і змішаної виборчим системам, які застосовуються в СРВ (мажоритарна – при всіх видах виборів) і в Україні (мажоритарна – при виборах депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях, змішана – на парламентських виборах), автор відзначає, що в змішаних виборчих системах тим чи іншим чином сполучаються елементи як мажоритарної, так і пропорційної виборчих систем, з метою поєднання їхніх вигод і уникання або суттєвого пом'якшення їхніх недоліків. Відзначається, що застосування подібних систем передбачає більш складні механізми підрахунку голосів і розподілу мандатів.

Підрозділ 1.3. "Використання міжнародно-правових стандартів при здійсненні принципів виборчого права" містить аналіз міжнародних стандартів виборів та їхній вплив на реалізацію принципів виборчого права.

Автор розглядає історичні аспекти становлення міжнародних стандартів представницької демократії, ув'язуючи їх виникнення з необхідністю підготовки і проведення серії плебісцитів відповідно до рішень Паризької мирної конференції за підсумками першої світової війни. Зазначається, що вироблення і затвердження міжнародних стандартів виборів здійснювалися емпіричним шляхом на основі політичної практики держав.

Напрацьований таким чином нормативний масив, який включає в себе принцип періодичних і дійсних виборів під ефективним міжнародним контролем, принцип проведення вільних виборів, затвердився у сучасному міжнародному праві та знайшов своє загальне і деталізоване закріплення у цілому ряді важливіших міжнародно-правових актів універсального і регіонального характеру.

Відзначаючи, що міжнародно-правові норми, які регулюють проведення виборів, виступають як рамочні норми, автор доходить висновку не лише про

необхідність їх обов'язкового закріплення у внутрішньодержавному законодавстві тих країн, які підписали такі акти, але й зазначає неоднозначність процесу імплементації таких норм в окремих державах.

Автор зазначає, що стрижневою нормою, яка має конституюючу характеристику принципу періодичних і вільних виборів, є проведення їх при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування. Цей стандарт з широкою сферою тлумачення знаходить свою конкретизацію у виборчому законодавстві конкретних держав, трансформуючись в основні принципи виборчого права.

Проводячи детальний аналіз основних принципів виборчого права з рахунком їх внутрішньодержавної регламентації та практики реалізації, автор відзначає їхню інституціональну роль у створенні виборних органів влади і місцевого самоврядування, а також у легітимації самих виборів.

Автор розглядає принципи загального, рівного, прямого (в деяких країнах опосередкованого) виборчого права при таємному голосуванні в різних аспектах їхніх девізій і модифікацій (виборчі цензи, обмеження і позбавлення активного і пасивного виборчого права, реєстрація виборців і абсентеїзм, різні види вотумів) за допомогою співвіднесення їх легалізації і практичної реалізації в різних країнах з міжнародно-правовими стандартами виборчої демократії.

Висновок автора про те, що основні принципи виборчого права є основою сучасної виборчої системи і їх порушення підриває легітимність державної влади, підтверджує нагальну необхідність досить повного й адекватного відбиття і закріплення у виборчому законодавстві держав міжнародно-правових стандартів, які прийняті світовим товариством і регіональними інституціями держав з питань забезпечення справжнього народовладдя і становлення демократичної державності.

Розділ другий: "Нормативно-правова регламентація парламентських виборів в Україні та Соціалістичній Республіці В'єтнам" містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1. "Поняття виборчого процесу та його правова регламентація" проводиться аналіз різних доктринальних підходів до розуміння виборчого процесу та його нормативно-правового регулювання в Україні та СРВ. Автор відзначає, що виборче право і виборчий процес у двох державах тісно пов'язані між собою і виявляються в політичній сфері функціонування держави і суспільства. У сукупності вони утворюють політико-правовий механізм формування основних інститутів представницької, а в широкому смислі – і всієї виборчої демократії.

Як відзначається в дисертації, при характеристиці терміна "виборчий процес" основну увагу слід звернути на етимологічний зміст слова "процес", який виступає в ньому як опірний, основний, що допомагає більш повному

розумінню питань його правової регламентації. Автор звертає увагу, що не зважаючи на те, що при характеристиці виборчого процесу багато вчених-конституціоналістів роблять акцент на його різних рисах: суб'єктному (В.В. Маклаков), об'єктному складі (М.І. Ставнійчук), процесуальній (стадійній) характеристиці (А.Є. Козлов, Т.А. Васильєва, Н.О. Михальова), всі вони єдині в одному – цей процес є юридичним, тобто врегульованим нормами права і реалізованим в певних організаційних формах в рамках цих норм права (організаційно-правових формах).

Аналізуючи різні підходи до найменування такої діяльності, автор вважає найбільш вдалим використання не традиційного поняття “організація і проведення виборів”, а порівняно нещодавно введеного в науковий обіг поняття “виборчий процес”, яке за своїм змістовним аспектом є більш широким, тому що, крім власних технологічних способів, дій і процедур реалізації конституційних принципів виборчої демократії, включає в себе ряд якісно інших аспектів, які відбивають сучасні соціально-політичні та соціокультурні підстави й умови здійснення виборчих дій і процедур, викликані до життя демократизацією державного та суспільного життя, укріпленням приватноправових засад у механізмі здійснення публічної влади, зокрема громадянську правосвідомість і культуру.

Відзначається, що розширення і збагачення змістовності та соціально-правової значимості виборчого процесу обумовлено й активною законотворчою діяльністю парламенту з формування масиву виборчого законодавства, діяльністю Конституційного Суду і судів загальної юрисдикції з вирішення проблематики праворозуміння виборчого процесу, гармонізації виборчого законодавства, уніфікації юридичних норм і методів здійснення виборчих дій і процедур, забезпеченню і захисту конституційних прав громадян.

Запропоновані автором матеріально-правова і процесуально-правова оцінки виборчого процесу в Україні та СРВ аргументуються визначенням системи виборчого законодавства, яка лежить в основі нормативно-правової регламентації виборчого процесу і реалізації його стадій. В цю систему автор включає такі групи нормативних актів двох країн:

- конституції;
- спеціальні виборчі закони та інші нормативно-правові акти, що приймає парламент;
- нормативно-правові акти конституційного законодавства, що мають опосередковане значення для виборчого процесу;
- піднормативні акти установчого, організаційного, реєстраційного характеру, а також акти, що використовуються в порядку субсидіарного правозастосування;
- галузеві нормативні акти суміжних галузей, якими регулюються певні

- процедури виборчого процесу й інститути виборчого права;
- акти тлумачення виборчого законодавства, що приймаються уповноваженими на те органами;
 - акти Центральної виборчої комісії, спрямовані на детальну нормативно-правову регламентацію виборчого процесу (постанови, інструкції, методичні вказівки).

В дисертації наводиться стадійна характеристика виборчого процесу, яка знаходить свій детальний розгляд у наступних підрозділах цього розділу дослідження.

У підрозділі 2.2. “Призначення парламентських виборів” на основі компаративного дослідження профільного виборчого законодавства України і СРВ розглядається призначення й організація виборів вищого представницького органу, які являють собою підготовчий етап до проведення власно голосування і визначення його результатів.

Розглядаючи всі стадії виборчого процесу в контексті хронологічної та “напливаючої” послідовності, автор, використовуючи виборче законодавство і практику держав світу, досліджує питання прийняття рішення про призначення виборів, визначаючи його не тільки як важливіший інститут виборчого права, але й усього конституційного права; суб’єктів призначення виборів, види і тимчасову характеристику їх проведення; аналізує певні обмеження щодо призначення виборів, зазначаючи специфіку рішення цих питань у виборчому законодавстві та практиці України і СРВ.

Підрозділ 2.3. “Організація парламентських виборів” містить у собі порівняльно-правовий аналіз нормативно-правового регулювання основних стадій виборчого процесу в Україні і СРВ, метою яких є організація голосування і підбиття підсумків парламентських виборів.

Дослідження нормативно-правової регламентації цих стадій виборчого процесу, виявлення її схожих і відмінних рис здійснюється в контексті розкриття важливіших організаційних заходів, які належать до підготовчого етапу проведення виборів: визначення меж виборчих округів, формування виборчих органів, складання списку виборців, реєстрація кандидатів в депутати вищого представницького органу.

Автор зазначає, що хоча стадії виборчого процесу в двох країнах в основному співпадають, на їхній зміст, кількість, правові форми і хронологічні рамки впливає багато факторів. Як важливіші з них розглядаються особливості виборчих систем України і СРВ, що застосовуються на парламентських виборах, які визначають спосіб виявлення результатів виборів, від чого залежить порядок розподілу депутатських мандатів і сам механізм голосування.

В розділі містяться пропозиції з удосконалення конституційно-правового регулювання парламентських виборів в Україні та СРВ, зокрема по зменшенню

бюрократичних тенденцій при висуванні кандидатів в депутати в Україні та СРВ, забезпеченню принципу всезагального виборчого права, широких можливостей і розширення прав суб'єктів передвиборчої агітації, введенню інститутів довірених осіб і міжнародних спостерігачів у виборче законодавство СРВ.

Розділ третій “Законодавство України і Соціалістичної Республіки В’єтнам про вибори депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях” містить два підрозділи.

В підрозділі 3.1. “Учасники і стадії виборчого процесу” досліджується правова регламентація обрання місцевих виборчих представників, відзначаються її особливості в різних країнах. Автор вважає, що багато в чому вони залежать від правової природи органів, що обираються, на місцях, тому згідно з конституційними положеннями слід говорити про вибори депутатів органів місцевого самоврядування в Україні та вибори депутатів місцевих органів державної влади у СРВ.

Відзначається, що вибори депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях регулюються в законодавчому порядку, розглядаються особливості такого регулювання в різних країнах. В Україні та СРВ вибори депутатів представницьких органів на місцях проводяться на основі спеціальних виборчих законів.

Автор виділяє ряд схожих і відмінних рис цих законодавчих актів за їхньою структурою, змістом, рівнем законодавчої техніки. При цьому відзначається, що багато положень таких законів стосовно принципів виборчого процесу, видів виборів, кола суб'єктів, а також основні стадії виборчого процесу ідентичні відповідним положенням законів, регламентуючих парламентські вибори в Україні та СРВ, підтвердженням чого служать їх одночасне проведення в ординарних умовах.

Автор розглядає особливості виборчих систем, що використовуються на місцевих виборах в Україні (мажоритарна система відносної більшості по одномандатних виборчих округах на виборах депутатів сільських, селищних і міських рад і по багатомандатних округах на виборах депутатів районних і обласних рад) і СРВ (мажоритарна система абсолютної більшості).

На основі порівняльного аналізу визначається коло учасників виборчого процесу на місцевих виборах двох країн, розкривається їхній правовий статус і його особливості, що характеризують вікові та інші цензи, обмеження у виборчих правах відносно виборців, вимог, які постають перед кандидатами в місцеві ради.

Розглядаються особливості формування і діяльності виборчих комісій в Україні та СРВ, їхні види і структура, повноваження з організації діяльності, правовий статус осіб, що входять в склад комісій. Відзначається, що до числа

інших учасників виборчого процесу в ординарних умовах відносяться суб'єкти, котрі визначають дату виборів, суб'єкти висування кандидатів, довірені особи кандидатів в депутати (в Україні), засоби масової інформації, а в екстраординарних умовах (на підставах, зазначених у законі) – певні державні органи, зокрема судові.

Підрозділ 3.2. “Організація виборів депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях” містить порівняльно-правовий аналіз стадійно-процесуальної діяльності з організації виборів депутатів таких рад в Україні та СРВ.

Розглядаються схожі та відмітні риси, а також особливості у виборчому процесі двох країн. Автор дає рекомендації щодо вдосконалення конституційно-правового і законодавчого регулювання виборів депутатів рад в адміністративно-територіальних одиницях України і СРВ.

Висновки

Підсумками дисертаційного дослідження є такі значимі результати:

1. Запропоновані висновки і положення лежать в основі сучасної концепції виборів як пріоритетної форми народовладдя, яке є безпосереднім волевиявленням народу стосовно формування представницьких органів демократичної держави. Таким чином, вибори як вид установчої влади народу реалізують системну державотворюючу функцію як одну з важливіших політичних функцій суспільства.

2. В основі процесів демократизації та ринкових реформ в Україні та СРВ лежить ідея утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина, зміни у системі публічного права, пов'язані з радикальним перетворенням взаємовідносин між суспільством і державою, громадянином і владою, що обумовило актуалізацію проблематики виборчого права, виборчого законодавства і виборчого процесу.

3. Виборче право і виборчий процес за своїм формально-правовим змістом і політичним змістом являють собою юридичну форму і спосіб здійснення політичного відтворення і політичного контролю інститутів публічної влади через організацію і проведення виборів.

4. В умовах широкої демократизації суспільного і державного життя, становлення і розвитку багатопартійності в Україні законодавчо закріплена зміцнена (мажоритарно-пропорційна) виборча система парламентських виборів і мажоритарна виборча система при виборах органів місцевого самоврядування; в СРВ у процесі формування представницьких органів продовжує діяти мажоритарна виборча система.

5. Принципи виборчого права, закріплені в нормах виборчого

законодавства України і СРВ про формування представницьких органів, в основному відповідають міжнародно-правовим стандартам виборчої демократії. Девіації виборчого законодавства стосовно надання всім громадянам рівного виборчого права в СРВ пояснюються національними рисами характеру і ментальністю в'єтнамського народу, в Україні – недосконалістю виборчого законодавства.

6. Відзначаючи достатній рівень нормативно-правової регламентації виборчого процесу в Україні та СРВ, що знайшов своє закріплення у виборчому законодавстві, в реалізації якого беруть активну участь суб'єкти виборчого права, слід зазначити закріплення більш широкого кола таких суб'єктів в законодавстві України, ніж в законодавстві СРВ (відсутність довірених осіб, міжнародних спостерігачів).

7. Комплексний аналіз нормативно-правової регламентації призначення і організації парламентських виборів в Україні та СРВ дозволив виявити загальне (підходи до регламентації виборів, етапи виборчого процесу, система виборчих органів) і особливе (правова регламентація і реалізація принципів виборчого права, виборчих прав громадян, вимоги до кандидатів в депутати, порядок висунання кандидатів в депутати, проведення передвиборної агітації, підбиття підсумків голосування) у виборчому законодавстві двох країн. Найвність схожих положень пояснюється близькістю правових систем держав, що раніше входили до світової системи соціалізму, а також посиленням впливу глобальних загальнодемократичних тенденцій, які напряду зачіпають проблеми представницької демократії. Відмінності викликані не тільки особливостями національного розвитку, але й певними ідеологічними стереотипами, що впливали і у теперішній час прямо впливають на рівень правової культури і законотворчості, у тому числі й у сфері виборчого законодавства СРВ.

8. Компаративний аналіз виборчого законодавства України і СРВ по виборах депутатів рад адміністративно-територіальних одиниць також дозволив виявити загальне й особливе в їх нормативно-правовій регламентації. Тут звертає на себе увагу посилення демократичних тенденцій, розширення ролі та функцій політичних партій і об'єднань громадян у виборчому процесі, що знайшли своє закріплення у виборчому законодавстві України, і надмірна заідеологізованість, а також жорстка централізація, втручання державних органів у виборчий процес у СРВ.

9. Традиційний погляд на вибори як формальну процедуру формування органів публічної влади є обмеженням і неповним в ситуації, коли вибори перетворюються в інститут народовладдя, спосіб реалізації політичної правосуб'єктності громадян, конституційну основу державного устрою. Звідси підвищується роль і значення нормативно-правової регламентації виборчого процесу, що прикликаний повною мірою забезпечити народне представництво.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Нгуєн Ань Туан. Новелізація виборчого законодавства України // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 3. – С. 73-76.
2. Нгуєн Ань Туан. Роль и значение избирательных систем в демократическом обществе // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 1998. – Вип. 3-4. – С. 136-141.
3. Баймуратов М.О., Нгуєн Ань Туан. Правовий статус народного депутата України // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 4. – С. 3-7.
4. Нгуєн Ань Туан. О содержании избирательного процесса в Украине и СРВ // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 1999. – Вип. 6-7. – С. 250-255.
5. Нгуєн Ань Туан. Значение института выборов и избирательного права в становлении демократической государственности в Украине и СРВ // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 1999. – Вип. 6, ч. II. – С. 165-169.
6. Нгуєн Ань Туан. Роль избирательного законодательства в национальном возрождении Украины и Вьетнама // Культурно-історичні, соціальні та правові аспекти становлення державності в Україні: Республ. наук.-практ. конф., Одеса, квітень 1996 року // Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова. – Одеса, 1996. – С. 54-56.
7. Баймуратов М.О., Нгуєн Ань Туан. Роль органів місцевого самоврядування України в процесі затвердження та реалізації міжнародно-правових стандартів прав людини // Майбутнє правової системи України: Міжнар. наук. конф. молодих юристів, Київ, січень 1996 року. – К., 1996. – С. 24-26.

АНОТАЦІЯ

Нгуєн Ань Туан. Законодавство про вибори представницьких органів в Україні та Соціалістичній Республіці В'єтнам: порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2000.

Дисертація є науковим дослідженням теоретичних і практичних проблем нормативно-правового регулювання виборів представницьких органів в Україні та СРВ.

В ній аналізуються роль виборчого права і законодавства в забезпеченні народного представництва, проблеми використання міжнародних стандартів у

здійсненні принципів виборчого права.

Розкриті поняття і зміст виборчого процесу в Україні та СРВ, наведена система правових джерел, що його регламентують.

Проведено порівняльно-правовий аналіз законодавства про вибори представницьких органів України і СРВ, розглядаються шляхи і форми його вдосконалення.

Ключові слова: порівняльно-правове дослідження, компаративістика, безпосередня демократія, вибори, виборче право, виборче законодавство, виборчий процес.

SUMMARY

Nguyen Anh Tuan. Legislation on Election of Representative Bodies in Ukraine and the Socialist Republic of Vietnam: legal regulations comparative analysis. – Manuscript.

The dissertation on getting a candidate-of-science (Ph D) degree in law specialty 12.00.02 – constitutional law. – The National Law Academy of Odessa, Odessa, 2000.

The thesis presents the scientific investigation of theoretical and practical issues of the representative bodies' election legal regulations in Ukraine and the SRV.

The analysis is given to the role of suffrage and legislature in guaranteeing people's representation, the problems of international standards usage in suffrage principles realization.

The respective elections processes notion, their contents are determined and revealed on the basis of the legal regulation system reference.

Comparative-legal research of the legislation on the representative bodies elections in both countries suggests particular ways and forms for their improvement.

The key words: comparative-legal research, comparative studies, direct democracy, suffrage, elections, elective legislature, voting process.

АННОТАЦІЯ

Нгуєн Ань Туан. Законодавство о выборах представительных органов в Украине и Социалистической Республике Вьетнам: сравнительный анализ нормативно-правового регулирования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2000.

Диссертационная работа является научным исследованием теоретических

и практических проблем нормативно-правового регулирования выборов представительных органов в Украине и СРВ.

В работе исследуется роль избирательного права и избирательного законодательства в обеспечении народного представительства. Рассматривается их значение в институционализации и легитимации государственной власти, в процессе реализации избирательных прав граждан, их конституционных гарантий.

В контексте предмета исследования рассматриваются виды избирательных систем. Применительно к Украине и СРВ исследуется законодательная регламентация и особенности избирательных систем, применяемых на выборах представительных органов (парламентские выборы и выборы депутатов советов в административно-территориальных единицах).

Анализируется использование международных стандартов в сфере избирательной демократии, принятых в рамках мирового сообщества и региональными институтами государств по вопросам обеспечения подлинного народовластия и становления демократической государственности, в осуществлении принципов избирательного права.

Определяется понятие, содержание и правовая регламентация избирательного процесса в Украине и СРВ. Рассматриваются другие его проблемы, в частности стадийная характеристика и расширение предмета нормативно-правового регулирования за счет включения в его орбиту качественно иных аспектов – гражданского правосознания и культуры, отражающих современные социально-политические и социокультурные основания и условия осуществления избирательных действий и процедур, вызванные к жизни демократизацией государственной и общественной жизни, укреплением частноправовых начал в механизме осуществления публичной власти, активизирующих электоральный интерес посредством глубоких структурных изменений, происходящих в общественном и индивидуальном сознании.

Предлагается авторская классификация системы нормативно-правовых источников, регламентирующих избирательный процесс в двух странах.

Значительное внимание уделяется сравнительно-правовому анализу законодательства о выборах представительных органов Украины и СРВ (парламентские выборы и выборы депутатов советов в административно-территориальных единицах), в ходе которого выявляются сходные и отличительные черты нормативно-правового регулирования, иллюстрирующие уровень юридической техники и недостатки формально-правовой регламентации электорального законодательства двух стран.

Исходя из состояния современного нормативно-правового регулирования выборов депутатов представительных органов Украины и СРВ,

рассматриваются пути и формы совершенствования избирательного законодательства двух государств, среди которых приоритетными выступают, во-первых, направления, связанные с совершенствованием нормативно-правовой регламентации выборов представительных органов в сторону детализации стадий избирательного процесса, устранения пробельности в профильном законодательстве, соблюдения основных принципов избирательного права; во-вторых, рекомендации по расширению использования демократических форм взаимоотношений между субъектами и участниками избирательного процесса в избирательном праве Украины и СРВ, прежде всего в сфере обеспечения всеобщего и равного избирательного права, уменьшения бюрократизма при выдвижении кандидатов в депутаты в Украине и СРВ, широких возможностей и расширения прав субъектов предвыборной агитации, введения институтов доверенных лиц и международных наблюдателей в избирательное законодательство СРВ.

Ключевые слова: сравнительно-правовое исследование, компаративистика, непосредственная демократия, выборы, избирательное право, избирательное законодательство, избирательный процесс.